

news letter

Současný stav eurozóny
není překvapením

Vladimír Tomšík:
Současný stav
eurozóny není
překvapením

Václav Klaus:
Život TGM na Hradě
– všední i sváteční

Vratislav Doubek:
T. G. Masaryk –
160 let od narození

Hugh Sharman:
Větrná energie –
případ Dánska

Vladimír Tomšík
člen bankovní rady ČNB

Současná hospodářská situace Řecka, Španělska, Portugalska či Irsko není pro ekonomy překvapením a pouze demonstruje dlouhodobý a obecnější problém ekonomické nesourodosti eurozóny. V analýzách nesourodosti eurozóny se však ekonomové často zaměřují pouze na nesourodost cyklickou. Ta je způsobena tím, že členské země měnové unie jsou v daný okamžik v odlišné fázi hospodářského cyklu, nebo je případně způsobena tím, že hospodářský cyklus se v nich projevuje s různou intenzitou. Mimoto však existuje ještě jiný druh nesourodosti a ten se ani tak netýká hospodářských cyklů a jejich reakcí na šoky, ale týká se odlišných rovnovážných stavů jednotlivých zemí eurozóny. Země měnové unie se totiž od sebe liší svým potenciálním HDP, cenovou hladinou, kapitálovou zásobou na pracovníka, mírou úspor, mírou zisku a mnoha dalšími fundamentálními ukazateli.

Je nezpochybnitelné, že v měnové unii existují a nadále budou existovat rozdíly v mírách inflace. Dlouhodobé rozdíly v mírách inflace jsou sice zajímavé i samy o sobě, důležitější však je jejich dopad na reálnou ekonomiku, ke kterému dochází skrze odlišné reálné úrokové míry. Ty uvádějí do pohybu ekonomické

procesy, z nichž některé mají velmi nebezpečnou tendenci k sebeposilování. Nízké (až záporné) reálné úrokové sazby vedou k přehřívání ekonomiky a k nadměrným investicím, jejichž struktura navíc může být chybná. Přehřívání ekono-

Čím větší je ekonomická heterogenita, tím větší je tendence k fiskálnímu přerozdělování mezi zeměmi, k silnějšímu a většímu společnému evropskému rozpočtu.

mik má tendenci ke zvyšování inflace a nominálních mezd v těchto zemích.

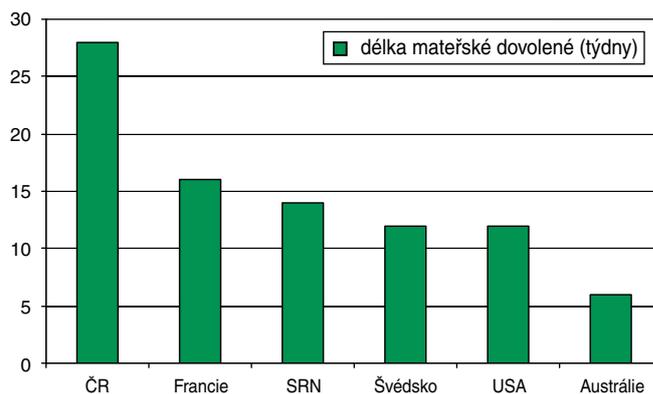
Dalším závažným důsledkem heterogenity reálných

úrokových sazeb je následné rozevírání nůžek ve vývoji běžných účtu platební bilance jednotlivých zemí eurozóny. Uvnitř měnové unie se postupně kumulují značné schodky nebo naopak přebytky běžných účtů platebních bilancí a tím dochází k profitorování na dlužnické a věřitelské země eurozóny. V dlužnických zemích došlo k nadměrné expanzi úvěrů a k chybné alokaci kapitálu, která si dnes vyžaduje bolestivé přizpůsobovací procesy. To vše lze dnes pozorovat na hospodářském vývoji Řecka, Španělska, Portugalska a Irsko.

Ekonomie jako společenská věda má však i přesah do jevů politických, takže by bylo velkou chybou zanedbat politické důsledky ekonomické nesourodosti eurozóny, konkrétně zanedbat diskusi o fiskální politice zemí eurozóny. Čím větší je ekonomická heterogenita, tím větší je tendence k fiskálnímu přerozdělování

BŘEZNOVÝ GRAF CEPU

Česko – ráj pro matky?

Pramen: OECD Family Database, 2010

mezi zeměmi, k silnějšímu a většímu společnému evropskému rozpočtu, který by suploval a zahlazoval některé z důsledků ekonomické nesourodosti. Lze ukázat, že v oblasti rovnováhy veřejných financí je role jednotné měny značná. Dokonce je větší, než se původně připouštělo a než většina občanů dnešní měnové unie očekávala.

Případ černého pasažera

V měnové unii je značně oslabeno fungování kontrolního mechanismu, který napomáhá „trestat“ ekonomiku za deficity veřejných financí. Tímto mechanismem je v zemích se samostatnou měnovou politikou růst inflace

V měnové unii je značně oslabeno fungování kontrolního mechanismu, který napomáhá „trestat“ ekonomiku za deficity veřejných financí.

a depreciace národní měny. Jestliže jsou však země členy měnové unie, je tento mechanismus oslaben. Řekněme, že zpočátku všechny země měnové unie mají vyrovnané veřejné finance. Nyní se jeden člen měnové unie rozhodne k populistickému zvýšení veřejných výdajů v takovém rozsahu, že jeho veřejné finance upadnou do poměrně značného deficitu. Pokud ale veřejné finance ostatních členů zůstávají vyrovnané, deficitní země není zpočátku prakticky nijak potrestána. Jestliže má hospodářství deficitní země na celkové měnové unii malou váhu, je vliv jejího deficitu na úrokové sazby případně na inflaci celé měnové unie naprosto mizivý. Deficitní země se tak dostává do výhody – může si dovolit nižší daně a vyšší výdaje, zatímco náklady v podobě nižších soukromých investic a výdajů jsou rozptýleny do celé měnové unie. Je to klasický případ černého pasažera. S nadsázkou lze dokonce tvrdit, že každý členský stát eurozóny má na výběr ze dvou alternativ – buď být černým pasažérem na úkor ostatních nebo být obětí černého pasažerství druhých.

Tendence k deficitním veřejným financím uvnitř měnové unie tak jsou ještě silnější než v zemích se samostatnou měnovou politikou (ve kterých jsou i tak tyto tendence silné).

Dostáváme tu v téměř učebnicové podobě tzv. věžňovo dilema z teorie her. Podstatou věžňova dilematu je to, že nekoordinované jednání několika subjektů vedených vlastním zájmem může díky nastaveným pravidlům uvíznout v rovnováze, která je pro všechny nevýhodná. V našem případě by „nepotrestané“ deficity v jedné zemi spustily deficity i ve všech ostatních členských zemích. To by však již vedlo k růstu úrokových sazeb nebo k růstu inflace na úrovni celé měnové unie (deficity ve všech zemích najednou již nejsou v součtu zanedbatelné). Podstatné ale je, že toto řešení je rovnovážné. Neboli, řečeno terminologií teorie her, je to dominující herní strategie a deficity všech členů unie jsou tzv. Nashovou rovnováhou. Kdyby se některá ze zemí rozhodla zvýšením daní nebo snížením výdajů své veřejné finance uvést do rovnováhy, zatímco ostatní nikoliv,

Každý členský stát eurozóny má na výběr ze dvou alternativ – buď být černým pasažérem na úkor ostatních nebo být obětí černého pasažerství druhých.

zůstávala by i nadále trestána za deficity ostatních.

Tato situace ukazuje, že bez nějakého dodatečného pravidla, které by krotilo expanzivní tendence veřejných financí všech členů, by jednotlivé země a tedy i měnová unie jako celek uvízly v rovnováze s vysokými úrokovými sazbami a vysokými deficity veřejných financí. Z tohoto důvodu bylo přijetí Paktu stability a růstu základní podmínkou životaschopnosti projektu měnové unie. Představuje totiž pravidlo, které mělo zabezpečit, že ekonomiky neuvážnou v Nashově rovnováze, která

by byla bez omezujícího pravidla dosti negativní, ale která by se dříve či později nutně dostavila. Jsem si vědom, že tak jako u všech číselných pravidel lze i u Paktu stability

Bez nějakého dodatečného pravidla, které by krotilo expanzivní tendence veřejných financí všech členů, by jednotlivé země a tedy i měnová unie jako celek uvízly v rovnováze s vysokými úrokovými sazbami a vysokými deficity veřejných financí.

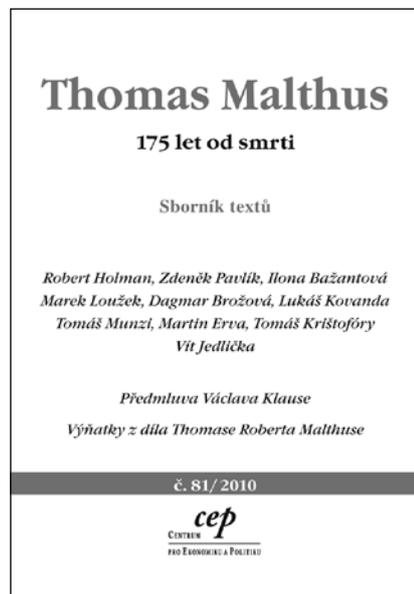
ty a růstu diskutovat o správnosti zvolené číselné hranice, nicméně důležitější než dílčí detaily pravidla omezujícího deficity je něco jiného – a tím je nastavení pravidel hry.

Změna pravidel hry

Situace jednotlivých zemí je z hlediska deficitů téměř učebnicovým příkladem věžňova dilematu a pravidlo omezující veřejné deficity je téměř učebnicovým způ-

sobem, jak změnit „pravidla hry“. Změna pravidel hry má vést k tomu, aby „hráči“ neskončili pro všechny v nepříznivé Nashově rovnováze. Ono „téměř“ ale nesmíme přehlédnout. Situace zemí se v jednom – možná nenápadném, zato však velmi důležitém – ohledu od tradičního věžňova dilematu zásadně liší. V tradičním věžňově dilematu jsou pravidla hry pevně dána jakoby zvnějšku a my pouze odvozujeme, jak se hráči chovají uvnitř daných pravidel. Jenže toto není situace zemí v měnové unii. Pravidla hry v měnové unii nejsou neměnná, nejsou rigidní a zvnějšku daná. Jednotlivé členské země se přece silně podílejí na tvorbě a pozměňování pravidel hry, iniciují pravidla nová, případně stará pravidla, která jim (někdy z důvodů až příliš aktuálních) nevyhovují, pak jednoduše odkládají. V analogii s věžňovým dilematem by tomu odpovídala situace, kdy hráči sami se mohou podílet na postupné úpravě pravidel

NABÍZÍME

CEP nabízí sborník č. 81/2010 „**Thomas Malthus – 175 let od smrti**“, do něhož přispěli **Robert Holman, Zdeněk Pavlík, Ilona Bažantová, Marek Loužek** (editor sborníku), **Dagmar Brožová, Lukáš Kovanda, Tomáš Munz, Tomáš Křišťofory** a **Vít Jedlička**. V přílohách sborníku jsou tři kapitoly z „Eseje o principu populace“ (1798). Předmluvu ke sborníku napsal prezident **Václav Klaus**.

140 stran, 70 Kč.

**objednávky na www.cep.cz,
tel. 222 814 666, e-mail: cep@cep.cz**

hry a to dokonce v průběhu hry samotné. To je ale naprosto jiná situace, než když předpokládáme, že pravidla hry jsou pevně stanovena.

Věžňovo dilema tak můžeme na deficitu členských zemí aplikovat pouze jako první přiblížení. Jeho význam spočívá v tom, že nám říká, že má-li měnová unie vůbec zůstat životaschopná, musí existovat nějaké pravidlo omezující deficit. Bez tohoto pravidla by rovnováha nastala při značných deficitech. Z tohoto hlediska je věžňovo dilema pro členské země platné. Na vyšší úrovni je však nutné

Má-li měnová unie vůbec zůstat životaschopná, musí existovat nějaké pravidlo omezující deficit.

zamyslet se nad tím, kdo, jak a za jakých okolností bude mít tendenci pravidlo omezující deficit měnit, případně pozastavovat jeho platnost. Všechna pravidla byla a vždy budou výsledkem nějakého politického procesu a jako taková mohou být vždy změněna, nahrazena nebo jednoduše zrušena. Jakmile se pravidlo omezující deficit dostává do rozporu se zájmy (někdy i jenom okamžikovými zájmy) hráčů, kteří jsou zároveň tvůrci pravidel hry, vzniká tendence pravidla měnit. Skutečnost, že se pravidlo omezující deficit třeba několik let nemění, v žádném případě neznamená, že by dané pravidlo bylo neměnné. Pouze to znamená, že dostatečný počet zemí zatím neměl silný motiv k jeho změně.

Omezení suverenity

Nemá smysl zde rozebírat podrobnosti fungování a nutno říci i nefungování původního Paktu stability a růstu v uplynulých více než jednácti letech existence měnové unie. Stačí však připomenout základní fakta, abychom viděli, že výše nastíněná analogie s pravidly hry a jejich změnami je platná. Původní Pakt stability a růstu byl poprvé „aktivován“ proti Irsku v roce 2001 a to v poměrně kontroverzní situaci – totiž

v situaci, kdy Irsko dosahovalo přebytkového rozpočtu, ale přebytek byl nižší, než se původně předpokládalo a proto bylo vydáno tzv. včasné varování. Oficiální varování z Bruselu v době, kdy většina členů měnové unie měla větší či menší deficit veřejných financí, bylo veřejností i irskou politickou reprezentací vnímáno jako bezprecedentní zasahování do vnitřních záležitostí země. To mimochodem byl jasný příklad toho, že měnová unie neznamenal pouze vzdání se suverenity nad vlastní měnovou politikou, ale přinesla s sebou i další omezení suverenity v oblasti rozpočtové. A reakce veřejnosti i politické reprezentace jasně dosvědčily, že to bylo omezení suverenity, se kterým ani veřejnost ani politici při vstupu do měnové unie tak úplně nepočítali.

Do problémů s deficitem se později dostaly další členské země (Řecko a Portugalsko), ale podstatné bylo, že roku 2003 se do vážného rozporu s Pakt stability a růstu dostaly Německo a Francie. A zde se ukazuje mimochodem další důvod,

Měnová unie neznamenal pouze vzdání se suverenity nad vlastní měnovou politikou, ale přinesla s sebou i další omezení suverenity v oblasti rozpočtové.

proč jednoduché věžňovo dilema v tradiční formě není zcela adekvátní. V tradiční podobě totiž hráči ve věžňovo dilematu mají stejnou váhu, žádný nevyčnívá nad ostatní hráče a žádný není pod ostatními, pro všechny hráče platí stejná pravidla. V realitě tomu tak není. Zatímco Řecko a Portugalsko byly příliš malé země na to, aby se znova mohla rozehrát „hra o pravidlo“, v případě Německa a Francie vedl nadměrný deficit k reformě Paktu stability a růstu. Z toho je patrné, že hra o podobu (resp. platnosti) pravidla není hrou bez opakování. Dokonce došlo k tomu, že ač-

koliv podle původního pravidla měly Francie a Německo být finančně penalizovány za přetrvávající nadměrné

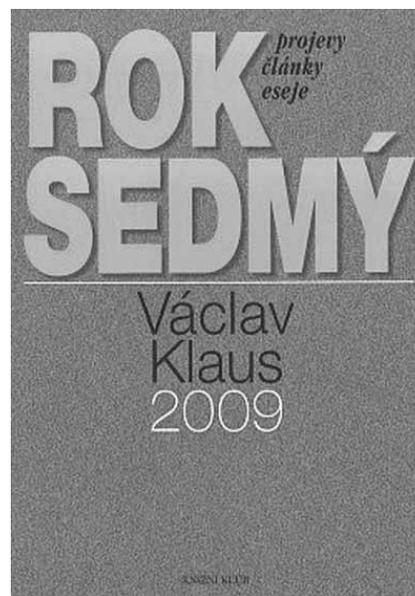
Pro ekonomy, kteří si uvědomují realitu nesourodosti eurozóny, realitu existence černého pasažera a realitu tvorby a častých změn pravidel hry měnové unie, potom současný neradostný hospodářský stav Řecka, Španělska, Portugalska či Irska, anebo chcete-li celé eurozóny, nemůže být překvapením.

deficity, tato penalizace byla pro tento případ (zcela ad hoc!) zrušena.

V popsané herní analogii tak platí, že hra v prvním stupni (tj. modifikování a uplatňování pravidla) „přebíjí“ hru ve druhém stupni (tj. penalizaci deficitů) a to i zpětně. Hra v prvním stupni je tak v jistém smyslu důležitější. Podle jakých pravidel se ale tato hra v prvním stupni

hraje? Jsou to samozřejmě základní pravidla evropských struktur, pravidla o tom, kdo, jak, jakou většinou a v jakých případech má právo měnit stávající pravidla o měnové unii, jsou to základní pravidla o tom, které orgány a instituce mají ty či ony kompetence atd. Ale opět ani tato základní pravidla, podle kterých se stanovují další pravidla, nejsou neměnná a exogenně daná. Nedávná snaha prosadit tzv. Evropskou ústavní smlouvu a dnes již dokonáný proces přijetí Lisabonské smlouvy jsou příklady toho, že základní pravidla hry, podle kterých jsou přijímána další pravidla pro „hry ve vyšších stupních“, se prostě mění.

Pro ekonomy, kteří si uvědomují realitu nesourodosti eurozóny, realitu existence černého pasažera a realitu tvorby a častých změn pravidel hry měnové unie, potom současný neradostný hospodářský stav Řecka, Španělska, Portugalska či Irska, anebo chcete-li celé eurozóny, nemůže být překvapením. ■

Euromedia group k.s. vydává knihu „Rok sedmý“, která je další částí z předpokládaného desetidílného „seriálu“, který touto formou mapuje první i druhé prezidentské období Václava Klause. Je to poměrně svěbytná kronika naší doby, která je určená každému, kdo se hlouběji zajímá o současnou realitu, a komu názory, pohledy a zamyšlení prezidenta republiky pomáhají v této realitě se orientovat.

Objednávky na
<http://www.knizniweb.cz>

Život TGM na Hradě – všední i sváteční*

Václav Klaus

Vážení vzácní hosté, dámy a pánové, nad tím, jak na Pražském hradě oslavit letošní 160. výročí narození Tomáše Garrigua Masaryka, jsme se dlouho zamýšleli.

Vycházeli jsme z toho, že už téměř všechno bylo řečeno, resp. že se bez nějakého vážného, ale současně odvážného pohledu na našeho prvního prezidenta a bez velmi seriózního bádání na nic skutečně nového a objevného přijít asi nedá. O to jsme neusilovali a proto jsme zvolili cestu jinou. Uspořádali jsme výstavu, která se pokouší ukázat život prezidenta Masaryka přímo zde, na Pražském hradě, a to – s výjimkou několika jednotlivostí – výlučně na bázi našich vlastních hradních archivů a depoziťářů. Výstavu, která se nesnaží o jakýkoli novátorský pohled na jeho dílo či na jeho celkový přínos pro český stát.

Kamenný Masaryk

Jak v roce 1930 rozhodl parlament Československé republiky, „Masaryk se zasloužil o stát“, což je poněkud lakonický, ale současně také trochu patetický výrok, i když o zásluhách Masaryka v tomto smyslu není a nemůže být sebemenších pochyb. Mně se ale, už jako dítěti, vždycky zdálo, že to v této dikci moc velká pochvala není, i když být měla.

Sochy a obrazy Tomáše Garrigue Masaryka, které u nás za první republiky zdobily mnohá veřejná prostranství, zažívají v současné době – po dlouhých letech úmyslného zamlčování a pečlivě organizovaného zapominání – novou konjunkturu. Je to dobře, ale začínám z toho mít i trochu strach.

* Vernisáž výstavy „Život TGM na Hradě – všední i sváteční“, Rožmberský palác, Pražský hrad, 2. března 2010.

Obávám se, že se ten kamenný Masaryk, který na nás opět shlíží z nejružnějších piedestálů, stává pro mnohé pouhým prázdným symbolem, poněkud zidealizovaným a dobovými zájmy „upraveným“ velikanem, do něhož jsme si i my – v posledních dvaceti letech – začali zvykat transponovat vše, co v naší moderní politické tradici považujeme za dobré a správné.

Děje se to dokonce tak důsledně, že všechno problematické, co souvisí s první republikou, připisujeme výlučně Edvardu Benešovi. Vypadá to, jako bychom se snažili Masaryka zbavit lidských rozměrů, zájmů i skutků a ponechávat jej jenom jako jakousi modlu, jíž jednou za čas – z povinnosti – věnujeme veřejnou modlitbu. Něco takového jsme zde dělat nechtěli. Chtěli jsme ukázat reálný život našeho prvního prezidenta spjatý s velmi reálnými místy Pražského hradu.

Jakkoli si z vlastní zkušenosti nemůžeme představit, jak Pražský hrad vypadal na sklonku první světové války, máme mnoho důkazů o tom, že Masaryk na Pražském hradě zanechal výraznou stopu – v rovině symbolické, i v rovině architektury a stylu.

V roce 1918 byl Pražský hrad více méně zchátralým historickým monumentem, čekajícím na své nové historické uplatnění. Ve svém poselství k pátému výročí vzniku republiky řekl Masaryk, že si přeje, „aby se Hrad a jeho okolí stal nejen sídlem prezidentovým, nýbrž symbolem našich národních demokratických ideálů“. To byla a je velká ambice a velký, věčný závazek. Splnit to první se ukázalo být relativně snadnější. Sídlem skuteč-

né hlavy státu Pražský hrad vlastně přestal být jen v době německé okupace, v době Protektorátu Čech a Moravy, kdy Československá republika de facto, ale ani de iure neexistovala. I když jsme prezidenta měli, hlavou tohoto zvláštního státního útvaru určitě nebyl.

Složitější to bylo se zajišťováním Masarykova záměru, aby byl Pražský hrad symbolem našich „národních demokratických ideálů“. Tak tomu

Jak v roce 1930 rozhodl parlament ČSR, Masaryk se zasloužil o stát.

určitě nebylo ani v celém dlouhém období komunistického režimu od roku 1948 do roku 1989, který s demokracií nic společného neměl.

Symbol státu

Za sídlo prezidenta republiky byl Pražský hrad určen Národním shromážděním v prosinci 1918, tedy několik dní před příjezdem Tomáše Garrigua Masaryka do Prahy, ke kterému došlo 21. prosince téhož roku. Na Hradě strávil prezident i s rodinou už i první noc po příjezdu a následujícího dne zde pronesl svůj první prezidentský projev. I když měl – podle svých slov – v úmyslu bydlet mimo Hrad a navrhoval, aby byla pro bydlení hlavy státu vybudována v Jelením příkopu malá vila, v níž by mohl bydlet jako obyčejný člověk, od roku 1918 žil prezident Masaryk výlučně přímo na Hradě, pokud nedlel v Lánech. V těchto dvou místech se odehrával jeho život státnický i soukromý. Žádný vlastní byt či dům od roku 1918 až do své smrti v roce 1937 nikdy neměl.

Nemohu o tom mluvit jen jako člověk pouze nezúčastněně popisující známá fakta. V prostorách někdejšího bytu prezidenta Masaryka dnes sídlí podstatná část prezidentské kanceláře. Má pracovna je v místnosti někdejší jídelny a i další mí blízcí spolupra-

covníci pracují v místech každodenního soukromého života Masarykovy rodiny. Mohu s plným vědomím říci, že by se velmi mýlil ten, kdo by si myslel, že si toho nejsme dostatečně vědomi, že je to pro nás věci všední, že o tom nepřemýšlíme, že to necítíme jako závazek.

Prezident Masaryk Pražský hrad jako symbol nového státu v průběhu svého prezidentského aktivně budoval. Právě v jeho prezidentském období se Hrad stal jak administrativním, tak i kulturním a společenským centrem hlavního města i celé naší republiky. Nebál se zasáhnout do jeho staleté podoby s odvahou, jakou bychom v současnosti žádnému politikovi ani umělci nepovolili.

Dnes zahajovaná výstava, vytvořená Kancelárií prezidenta republiky, Archivem Pražského hradu, Archivem Kanceláře prezidenta republiky a Oddělením uměleckých sbírek Správy Pražského hradu, se nesnaží představit Masarykovu vnějškovou přeměnu Hradu. Snaží se ukázat jeho stránku všední, spíše soukromou, téměř intimní, ale v každém případě stránku pro veřejnost více skrytou. Na tématech, jako je bydlení, zařízení a dispozice bytů, používané jídelny a stolní náčiní, rodinné účty, organizační zajištění chodu domácnosti, přijímání návštěv a konání různých oslav, je vidět Masaryk jako člověk prostý i oslavovaný, všední i sváteční. A právě toto jsme touto malou výstavou chtěli ukázat.

Je to – jak jsem řekl již v úvodu – náš malý příspěvek ke 160. výročí jeho narození. Věřím, že tato výstava nalezne své návštěvníky a že i tato málo známá stránka osobnosti a života našeho prvního prezidenta bude pro mnohé něčím novým a obohacujícím. Chtěl bych poděkovat všem, kteří se v mimořádně krátké době o její přípravu zasloužili, zejména pracovníkům prezidentské kanceláře a jejího archivu. Vám děkuji za účast na dnešní vernisáži. ■

T. G. Masaryk – 160 let od narození

Vratislav Doubek
Masarykův ústav Akademie věd ČR

Tomáš Garrigue Masaryk – jméno, které se české děti učí ve školách, jímž se zaštiťují čeští politici, jež se dobře vyjímá na cedulích náměstí a ulic měst a obcí. Sotva lze o tomto muži napsat něco nového, odhalit neznámou a přitom podstatnou skutečnost z jeho pestrého a neobyčejně plodného života. Ano, i v tomto prostém konstatování prosvítá část podstaty Masarykovy velikosti a známosti. Bylo mu dáno prožít dlouhý život, který překlenul tři rozdílné historické etapy. Vlastním přičiněním převratné události své doby prožil v pozicích, z nichž je mohl výrazně ovlivňovat. Přijal pevný morální řád, který mu umožnil tyto situace řešit způsobem, jež naopak z něho vytvořily morální autoritu nejen své doby, ale rovněž před přísným soudem historie.

Pokud se však nespokojíme s prostým konstatováním masarykovské historické image a ustálených mýtotvorných klíše, zakládáných často již v době jeho života, zbývá nám stále dostatečný prostor k diskusi a kladení otázek. Jejich směr může být různý, mimo jiné by bylo zajímavé posoudit, do jaké míry byl Masaryk tvůrcem svého osudu a do jaké jej vynášel příhodný chod událostí, do jaké míry byl jedinečnou veličinou českých dějin a do jaké za jeho nezpochybnitelnou výraznou historickou rolí stojí nedostatečnost jeho oponentů, slabost politického prostředí, které by otevřelo prostor pro silnější uplatnění dalších dominantních hráčů. Byl Masaryk skutečně dominantní postavou a v čem spočívala jeho potenciální dominance?

Rovnostář či elitář?

Masaryk se narodil do komplikovaného sociálního pro-

středí. Jeho rodiče sloužili na císařských statcích v okolí Hodonína a rodina se pohybovala v jakémsi mezipatře mezi venkovskou plebejskou a honorační společností. Zejména matka malého Tomáše usilovala o jeho vzestup mezi místní elitu. A tento vzestup se skutečně odehrál a jeho strmá trajektorie dodnes zaráží. Podstatné pro další Masarykovu pozici byla skutečnost, že jeho vzestup byl podmíněn úzkými vztahy s brněnskými, ale později též vídeňskými a rakouskými honoračními kruhy. Výsledkem této osobní zkušenosti a jistého pocitu dluhu byla však nedůvěra a odstup hraničící s podezíravostí a paušálním odmítáním elitářství. Masaryk přitom sám vyrůstal jako politik honorační tradice a jeho vlastní přístup k elitám byl nejednoznačný. Velice výrazně odlišoval tradiční elity typu aristokratických a církevních od „moderních“, „progressivních“ intelektuálních elit.

Spoléhání na moderní elitu intelektuální profilace logicky vyústilo v zapojení Masaryka do podobné intelektuální skupiny s Josefem Kaizlem a Karlem Kramářem, která hledala možnost k získání vlivné pozice v české stranické politice na sklonku 19. století. Ale již zde na počátku politické kariéry se projevilo, natolik samotný Masaryk nedokázal pracovat jako týmový, v tomto případě stranický, člen. Masaryk se vždy projevoval jako silná individualita, která nedokázala spolupracovat mezi sobě rovnými. Obtížně se podřizoval společným stranickým doktrínám a příkazům jednotné strategie, i proto z dobově silné mladočeské strany velmi brzy odešel, déle dokázal pracovat teprve ve straně, která byla plně pod jeho vlastním vlivem,

kteřou zakládal a vedl od roku 1900 až do války.

Obdobně ovšem můžeme posuzovat i Masarykův přístup k nejbližšímu okolí spolupracovníků. Mezi jeho nejbližšími přáteli nalzáme postupem času stále mladší a mladší kolegy, lépe tak uplatňuje svoji autoritu a prosazuje svou představu politické a veřejné práce. Masaryk neudržel přátelské vztahy se svými vrstevníky, s nimiž se záhy rozešel, aby se sblížil s o generaci mladším básníkem J. S. Macharem, aby největší důvěru nakonec věnoval až Edvardu Benešovi, o téměř dvě generace mladšímu.

Věrozvěst pokroku

Až do války nemůžeme Masaryka počítat k úspěšným politikům. Nepodařilo se mu překonat pozici výrazné autority bez dostatečného politického vlivu. Jím založená a vedená strana disponovala od roku 1907 v říšském parlamentu dvěma resp. jedním mandátem, který držel právě

Masaryk. Do jisté míry si neúspěchy na politickém poli nahrazoval vírou v trvanlivost a průkaznost svých teoretických prací. Ale ani ony nenacházely v české společnosti ohlas, který si sám autor představoval a který nalzáme v propozicích jeho ústřední práce, České otázky: „Musíme milovat pravdu, musíme statečně být celými lidmi, zkrátka – musíme nalézt svou duši a věřit v tu duši, a bude postaráno o všechno... Svět už čeká na naše slovo, je zvědav, co mu máme povědět. K tomu, kdo vstal z mrtvých, lidé vzhlízejí s úžasem, obstupují nás a čekají, až zazní to naše slovo. To slovo musí být spasitelné, sic zástupové odvrátí se od nás, a my s nimi hledati budeme spasitele. A budeme se klanět zlatému teleti, budeme vzývat Bála a staneme se podnoží národů cizích, neboť neuměli jsme světu říci slovo spasitelné.“

Jeho politické úvahy z pohledu české politiky a politic-

NABÍZÍME

CEP nabízí sborník **„Jan Kalvín – 500 let od narození“**, do něhož přispěli **Jakub Trojan, Miloslav Bednář, Stanislav Příbyl, Marek Loužek** (editor sborníku), **Paul Johnson, Robert Hart, Tomáš Evan, Pavel Keřkovský, Pavel Kohout a Roman Míčka**. V přílohách jsou úryvky z díla Jana Kalvína – výňatek z „Institucí učení křesťanského náboženství“ (1536) a kapitola z „Malého pojednání o večeři Páně“. Předmluvu napsal prezident **Václav Klaus**.

Cena: 70 Kč, 142 stran.

objednávky na www.cepin.cz

kého myšlení přesto představovaly zlomový vklad, byť v jiném ohledu, než si samotný Masaryk představoval. Ideál humanitního a demokratického vývoje aplikovaný na české dějiny nutně narazil na nepochopení praktické politiky i postupně vyzrávající a politicky se diferencující české společnosti. Zdála se politicky příliš nepoužitelná.

V společenské paměti je Masaryk patrně nejzřetelněji zapsán jako tvůrce státu a československý prezident.

Masarykovo nejvýraznější a do budoucna též nejpřenosnější poselství spočívalo v nově nastaveném paradigmatu českého státního práva. Od dob Františka Palackého byla česká politika závislá na představě do budoucna se stále více posilující státní integrace a rozrůstání několika málo supervelkých států. Ve srovnání s tímto vývojem neměly mít střední a malé státní celky šanci na přežití. To byl jeden z hlavních motivů přetrvávající vůle k zachování rakouské integrity. V této době však předložil Masaryk jinou koncepci.

Ač ještě v 90. letech zastával zřetelně prorakouskou linii, v jejím rámci rozvinul koncepci velikosti v malosti, identifikoval pokrokové ideje s linií českého národního hnutí a v této vizi pokrokového českého oprávněného existenciálního nároku a dokonce určující roli národa navzdory jeho početní slabosti a omezenosti

území, jež obývá. Nikoli samy ideály humanity a demokracie, ale jejich ztotožnění s českým otevřelo prostor k nalezení praktického východiska ze slepé uličky narůstající skepse rakouské identity, která nemohla formulovat realistickou alternativu v podobě suverénního samostatného postupu. Tato koncepce velikosti v malosti nejen oživila možnosti všenárodního politického programu, jak jej Masaryk zastával již před válkou, ale položila základ sebevědomého a zároveň důvěryhodného programu svobody a nakonec i samostatnosti v době válečného protirakouského odboje.

Ve vleku světové revoluce

Masarykovým primárním válečným cílem nebylo původně samostatné Československo. Jeho memoranda z dob první fáze války dokládají především obecnější záměr vyvázat české a slovenské země z Rakousko-Uherska. V jeho projektech tak nalezneme souhlas s Kramářovou koncepcí všeslovenské říše, ale i s ustavením samostatného království pod belgickou či dánskou korunou či federalizovaného svazku s carským Ruskem. V posledním roce války Masaryk vsadil na koncepci, která se zdála i z pohledu spojenců optimální pro zdůvodnění záměru rozbití tradiční středoevropské státní vazby a současně zamezení hrozby nestability v nitru Evropy.

Teoreticky tuto koncepci Masaryk rozvinul v Nové Evropě, prakticky stál v popředí iniciativ, vrcholících projektem Středoevropské demokratické unie, a to

od prosince 1917. „My, zástupci utlačovaných národů Rakousko-Uherska a Pruska, sešli jsme se proto, abychom manifestovali své pevné rozhodnutí spojit se ve společné politické práci, chceme vytvořit hráz ze svobodných národů, počínající u moře baltského a jdoucí svobodnými a sjednocenými státy: Polskem, Československem, Rumunskem, Jihoslávií a Ukrajinou... Mír nebude, nebude-li Evropa reorganizována na demokratickém principu národnosti.“ Projekt Středoevropské demokratické unie z října-listopadu 1918 neměl dlouhé trvání a ve svém základním cíli zůstal nenaplněný, ale můžeme jej vnímat jako model, který byl Masaryk ochotný podpořit a který vnímal jako podstatný pro další rozvoj československé státnosti.

Výchozí princip národního sebeurčení měl vést k vzniku nových moderních států, republikánského a demokratického charakteru na troskách poražených a z Masarykova pohledu přežitých státních konstrukcí Rakousko-Uherska, Turecka či německého císařství. Navzdory svému úsilí o rozklad stávajícího uspořádání středoevropského prostoru byl Masaryk zastáncem jeho integrity na nových základech. Poválečný vývoj ale nevedl k širšímu uplatnění integračních procesů a prosazení principu kolektivní bezpečnosti, jak si Masaryk s Benešem představovali. Stárnoucí prezident Masaryk již nenašel ani dost možností, času a vůle, aby tuto svoji koncepci dále teoreticky rozpracovával. Jeho síly byly již soustředěny na praktické úkoly éry budování státu.

Prezidentská autorita

V společenské paměti je Masaryk patrně nejzřetelněji zapsán jako tvůrce státu a československý prezident. I k této dějinné roli a autoritě můžeme přičinit zamyšlení. Československo vzniklo jako jeden z nástupnických států Rakousko-Uherska a jako takový hledalo a obhajovalo své odlišení, oprávnění, svůj důvod existence. Kontinuita

mocenských struktur byla přitom zřejmá. Jestliže určité formy konstitucionalismu, demokracie a parlamentarismu byly přítomné a zažité již v předválečné tradici, potom se jako hlavní zdroj vědomí odlišnosti moderní éry uplatnil a prosadil republikanismus, jehož nejmarkantnějším projevem byla instituce prezidentské funkce zosobněná Masarykem.

Nešlo pouze o osobní autoritu Masaryka dále posilovanou odbojovou válečnou činností, tento muž reprezentoval již z titulu své funkce novou éru plnou naděje a sebedůvěry. V republikánské tradici 28. října došlo následně k zajímavému paradoxu. Přestože byly vrcholné státoporné akty Masarykem

Ať již budeme posuzovat jeho podíl a vliv na dobové události jakkoli, sama skutečnost, že se k němu stále znovu a znovu vracíme, svědčí o inspirativnosti jeho osoby, životních osudů a myšlenkových podnětů, které zanechal.

vedeného zahraničního odboje na sklonku války překryty domácí revoluční akcí, přesto to byl nakonec právě republikanismus a opět Masaryk a „jeho“ prezidentský úřad, jež se, pochopitelně vedle samotné státnosti, staly symboly nové éry a ústředními motivy oslav a vzpomínek pamětníků.

Toto zamyšlení si nekladlo za cíl znovu popsat děje a data, podstatná pro Masarykovu životní dráhu. Bez nároku na definitivní odpovědi se pokusilo naznačit některé možnosti úvah a diskusí o Masarykovi, a v tomto směřování můžeme nalézt i jednu dílčí odpověď na otázku významu a role TGM. Ať již budeme posuzovat jeho podíl a vliv na dobové události jakkoli, sama skutečnost, že se k těmto úvahám a hodnocením stále znovu a znovu vracíme, svědčí o inspirativnosti jeho osoby, životních osudů a myšlenkových podnětů, které zanechal. ■

Předplatné na rok 2010

Předplatné zahrnuje pravidelný newsletter, sborníky a ostatní publikace, pozvánky na semináře.

■ Základní cena předplatného činí 660 Kč.

■ Sponzorské předplatné je od 1000 Kč.

Předplatné lze hradit prostřednictvím převodu z účtu, složenkou, případně v hotovosti v kanceláři CEPu, nebo na semináři. Více viz

<http://www.cepin.cz>

ZPRÁVA ZA SEMINÁŘE

První československá ústava – 90 let poté

V úterý 3. února 2010 uspořádalo Centrum pro ekonomiku a politiku seminář „První československá ústava – devadesát let poté“. Na panelu, který moderoval prezident Václav Klaus, vystoupili Eva Broklová z Masarykova ústavu Akademie věd ČR, emeritní rektor Univerzity Karlovy Karel Malý, profesor Právnické fakulty UK Václav Pavlíček a profesor Filozofické fakulty UK Jan Rychlík.

Eva Broklová srovnala demokratické ústavy ČR, Německa a Rakouska. Rozdíly v ústavách souvisí s politikou kulturou. V ČR bylo těžiště moci v parlamentu. Unitární stát byl racionální. V československé ústavě byla úspěšně zakotvena lidská práva a svobody. Prubířským kamenem ústavy byla ochrana menšin. Středoevropské ústavy kladou odlišný důraz na národ: v německé ústavě byl kladen větší důraz na etnikum. V československé ústavě byl dobře vyvážený systém brzd a protivah. Vzorem pro ČR byl liberální švýcarský režim,

včetně poměrného volebního systému.

Karel Malý pojal rok 1918, kdy padlo Rakousko-Uhersko, jako počátek vytváření a budování ČR jako státu demokratického. Recepčním zákonem byla založena právní kontinuita – její důvody nutno hledat v potřebě klidného přechodu do nového státu, ve využití právní jistoty rakouského (a uherského) právního řádu. Současně došlo k zásadnímu rozchodu s rakouským právním řádem – např. v pojetí rovnosti před zákonem, v právu menšin, ochraně vlastnictví (pozemková reforma). Na procesu odrakouštění ústavního pořádku bylo nejdůležitější, že současně otevíral k vybudování demokratických ústavních základů ČR.

Václav Pavlíček vyložil československou státnost zrozenou v roce 1918 jako jednu z podob a vývojových etap historicky vzniklé české státnosti. V 19. století tuto státní ideu vyjádřil vůdčí činitel české politiky František Palacký: „Byli jsme

před Rakouskem, budeme i po něm.“ 29. února 1920 Národní shromáždění ČR jako revolučně utvořený parlament československého státu přijal ústavní listinu, jež se stala definitivní ústavou státu vzniklého rozpadem monarchie. Ústavní vývoj směřoval od vlády parlamentu podobné švýcarskému modelu k parlamentní republice s ústavními vztahy podobné Francii. Vnější a vnitřní konsolidace poměrů příznivějších pro československou státnost netrvala však dostatečně dlouho a nástup nacismu destruoval československou státnost stejně jako značnou část Evropy.

Jan Rychlík načrtl pozadí vzniku první československé ústavy a její sporné body. Součástí ústavního pořádku byl nejen ústavní zákon, ale i zákony související – jazykový zákon či zákon o jednání sněmovny. Nová československá ústava z roku 1920 nahradila dřívější ústavu prozatímní. Text ústavy připravil ústavní výbor. Rychlík rozebral sporné body ústavy

– jedno- či dvoukomorový parlament (zřízení Senátu), zemské zřízení a autonomie Slovenska a Podkarpatské Rusi, odluka církve od státu, volební systém (poměrný s vázaným mandátem), jazykový zákon (oficiálním jazykem byl jazyk československý). Pravomoci prezidenta nebyly tak široké, jak si Masaryk přál, ale ne zanedbatelné.

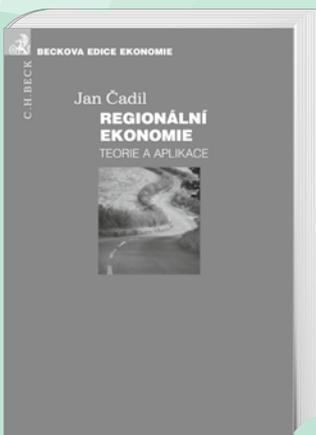
Václav Klaus v diskusi vzpomněl na vznik české ústavy z roku 1992. Schválení československé ústavy označil za jeden z nejvýznamnějších dnů české státnosti. Eva Broklová odlišila národ od národnosti: československý národ podle ní nebyl fikce. Karel Malý upozornil, že věci je třeba vnímat v historickém kontextu, včetně vztahu Čechů a Němců. Václav Pavlíček poukázal na kontrasignované pravomoci prezidenta. Podle Jana Rychlíka byl československý národ fikce, ne realita. Ani Němci ani Slováci se necítili být součástí československého národa. **ML**

Nakladatelství C. H. Beck

JAN ČADIL

Regionální ekonomie

Teorie a aplikace

Brožované, 176 s., obj. č. BEK 27
ISBN 978-80-7400-191-8

JIŘÍ DVOŘÁČEK, LADISLAV TYLL

Outsourcing a offshoring podnikatelských činností

Brožované, 208 s., obj. č. BP 78
ISBN 978-80-7400-010-2

Publikace lze objednat s 5% slevou
v e-shopu na adrese
www.beck.cz
nebo písemně na adrese:
Nakladatelství C. H. Beck
Řeznická 17, 110 00 Praha 1
tel.: 225 993 959, fax: 225 993 920
e-mail: beck@beck.cz

VĚTRNÁ ENERGETIKA – PŘÍPAD DÁNSKA*

Hugh Sharman

Centrum pro politické studie, Dánsko

Větrné elektrárny v Dánsku vyrábějí tolik elektrické energie, že by to pokrylo zhruba 19 % tamní poptávky. Ve skutečnosti však větrná energie v Dánsku v roce 2006 pokrývala pouhých 5 % roční spotřeby elektřiny a v uplynulých pěti letech to bylo průměrně 9,7 %. Vítr je nestálým zdrojem energie, který má specifické nároky na zařízení přenosové soustavy. Dánsko nemá vysokokapacitní zálohovací zařízení a jeho rozvodný systém musí neustále vyrovnávat rozdíl mezi výrobou a spotřebou elektřiny.

Vítr na export

Vyvážený systém dodávek elektrické energie se daří udržet díky sousedním zemím: Norsko a Švédsko poskytují díky propojovacím zařízením Dánsku, Německu a Nizozemsku významné množství krátkodobé vyvažující rezervy. Dodávky elektřiny z vodních elektráren v Norsku a ve Švédsku lze rychle navýšit nebo snížit, a tak norská jezera „zálohuji“ určitý podíl dánské větrné energie.

V uplynulých osmi letech západní Dánsko vyvezlo (nemohlo využít) průměrně 57 % větrné energie, kterou vyrobilo, a východní Dánsko v průměru 45 %. Exportovaná větrná energie, za kterou platí dánské domácnosti, přináší materiální výhody v podobě levné elektřiny a odložené investice do nových spotřebičů pro spotřebitele ve Švédsku a v Norsku, ale dánským spotřebitelům nepřináší nic. Daně a poplatky za elektřinu jsou pro dánské domácnosti zdaleka nejdražší v Evropské unii (podle OECD má Dánsko

nejvyšší daňovou zátěž na světě). Celková hodnota vyvezené dotované energie v letech 2001–2008 byla 916 mil. EUR.

Exportovaná větrná energie nepřináší Dánsku úsporu ve spotřebě fosilních paliv, ani v produkci emisí CO₂. Větrná energie, která je vyvážena do Norska a Švédska, vytlačuje „uhlíkově neutrální“ elektřinu v severských zemích. Ve Švédsku a v Norsku není využíváno uhlí a nejsou zde emise CO₂ spojené s výrobou energie.

Větrná energie v Dánsku nahradila některé termální zdroje a je drahým způsobem jak ušetřit emise CO₂. Náklady, které daňoví poplatníci v Dánsku za produkci větrné elektřiny platí, rostou díky neschopnosti využívat velké přebytky. A ty se ještě zvýší v roce 2013, kdy mají být uvedeny do provozu další 800 MW větrné turbíny při pobřeží. Téměř veškerá větrná energie, kterou vyprodukuje, půjde na vývoz. Je prakticky nemožné v dohledné době zajistit, aby země spotřebovala veškerou větrnou energii, kterou vyrobí, a bude to čistě hypotetická možnost, dokud se nezvýší spotřeba elektrické energie nebo nebudou vyvinuta nová technologická řešení na straně poptávky.

Nízká životnost

Navzdory mnohým nevýhodám má větrná energie jednu pozoruhodnou výhodu – totiž, že stejně jako u jaderné energetiky jsou po zaplacení kapitálu její mezní náklady na provoz velmi nízké. Na rozdíl od jaderné energetiky se však životnost většiny větrných turbín pohybuje v rozmezí 10–15 let. Životnost běžných elektráren je 40–60 let.

Dánský parlament přijal v roce 2008 rozhodnutí,

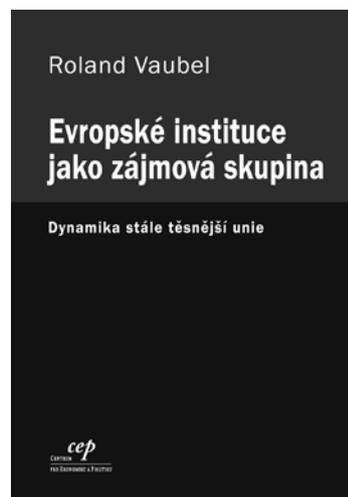
že v roce 2025 musí 50 % elektřiny pocházet z obnovitelných zdrojů, převážně z větrné energie. To bude znamenat přijetí drastických opatření, která změní celý energetický systém země, včetně vyřazení stávajících, vysoce kvalitních kapacit. V každém případě nebudou Švédsko a Norsko schopny vyvážit rozdíl mezi výrobou a spotřebou elektřiny z dalších větrných elektráren, které se mají stavět i v Německu a v Nizozemsku.

Politika dánské vlády, kterou je navýšení podílu větrné energie, byla a je realizovatelná pouze prostřednictvím významných dotací podporujících majitele větrných elektráren. Už jen to, že tuto politiku vláda schválila, bylo nepřímou dotací, která vyvolala poptávku po větrných elektrárnách ze strany elektrárenských společností. Žádná větrná energetika by v Dánsku bez státních dotací neexistovala, na základě tržních podmínek by nemohla konkurovat.

V Dánsku pracuje ve větrné energetice 28 400 lidí. To však není konečný důsledek dotací do této oblasti. V dlouhodobém horizontu nedojde ke zvýšení zaměstnanosti, ale pouze k přesunu pracovní síly z oblastí, které nejsou dotovány do těch, které dotovány jsou. V některých regionech tak může dojít ke zvýšení nezaměstnanosti. Velmi optimistický přibližný odhad vzniku nových pracovních míst počítá s navýšením zaměstnanosti v oblasti větrné energetiky o 10 %. V takovém případě by dotace na jedno vytvořené místo činila 90 000–140 000 USD ročně, to jest 175–250 % průměrného příjmu dánského dělníka ve zpracovatelském průmyslu.

Důsledkem vládních dotací do větrné energetiky byl přesun od produktivní zaměstnanosti v ostatních sektorech k méně produktivní zaměstnanosti ve větrném průmyslu. HDP Dánska je díky tomu o 270 mil. USD nižší, než by byl, kdyby tato pracovní síla pracovala jinde.

NABÍZÍME

CEP nabízí knihu „**Evropské instituce jako zájmová skupina**“ od profesora ekonomie na Univerzitě v Mannheimu **Rolanda Vaubela**. První část zkoumá hybné síly centralizace. Druhá část analyzuje Evropskou komisi. Třetí část rozebírá Evropský parlament. Čtvrtá část diskutuje Radu. Pátá část se zabývá Evropským soudním dvorem. Šestá část zkoumá Lisabonskou smlouvu a její alternativu. Sedmá část klade otázku, jak EU reformovat. Knihu přeložil **Jiří Brodský**. Předmluvu ke knize napsal prezident **Václav Klaus**. 75 stran, 70 Kč.

objednávky na www.cepin.cz

* Shrnutí studie dánského Centra pro politická studia (CEPOS) vydané v září 2009 v Kodani. Zpracoval Jiří Brodský.